

7. Richards J. Listening Comprehension: Approach, Design, Procedure [Текст] / J.Richards. // TESOL Quarterly. – 1983. – Issue 17 (2) – P. 219–240.
8. Rivers V.M. Communicating Naturally in a Second Language [Текст] / V.M. Rivers. – Cambridge: Cambridge University Press, 1992. – P. 212–243.
9. Vandergrift L. The Listening Comprehension Strategies of Core French High School Students [Текст] / L. Vandergrift. – The Canadian Modern Language Review, 1996. – P. 52, 200–218.

Наталія Кондратенко
(Одеса)

СИМВОЛІЧНИЙ СВІТ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

(Рецензія на монографію О. В. Яковлевої

«Обрядовий дискурс у системі національної лінгвоментальності»

(Одеса: Вид-во Одеського національного університету імені і. І. Мечникова, 2014. – 394 с.)

Монографічну працю О. В. Яковлевої присвячено проблемам духовного світу українського народу, що насамперед виражається в обрядовому дискурсі. Складність обряду як складного семіотичного утворення, яке характеризується полікодовістю та поліфункціональністю, потребувало особливого наукового підходу. Таким підходом стала лінгвосимвологія – новий напрям, запропонований у дослідженні для вивчення різних аспектів обрядового дискурсу. Пошук нової методології зумовлений тим, що обряд містить семіотичний, літературознавчий, етнографічний, культурологічний, лінгвістичний та інші компоненти, тому вивчення його в межах однієї науки або наукової парадигми було б однобічним, неповним.

Відмова сучасних науковців від комплексної філологічної методології, розвиненої в XIX ст., унеможливила поєднання літературознавчого і мовознавчого аналізу до обряду як явища національної культури. Зважаючи на це, вибір у монографії лінгвосимвології, що спирається на комплекс методів різних гуманітарних наук з домінуванням лінгвістичних принципів і прийомів, є цілком виправданим, оскільки це дає змогу виразити ці аспекти обряду, що раніше залишалися поза увагою дослідників. Вибір сучасної методологічної бази, що дозволила б інтегративно проаналізувати феномен обрядового дискурсу, є нелегким, оскільки міждисциплінарність як одна з провідних тенденцій науки початку XXI століття дає змогу об'єднати лінгвокультурологічний, лінгвостилістичний, дискурсивний, сугестивний та семіотичний підходи до аналізу фольклорних текстів. Проте в монографії обрано принципово новий шлях, який потребував розроблення комплексу підходів і методів, а також залучення різноманітного матеріалу для аналізу обрядових текстів.

Об'єктом дослідження обрано обрядовий дискурс – нове поняття в сучасній лінгвістиці, що корелює із сакральним текстом та ритуальним дискурсом. Обряд, безумовно, має дискурсивну природу, реалізуючись на концептуальному рівні через візуальну та аудіальну семіотику, а на вербальному – через обрядові тексти, що насичені сугестогенами різних типів. Методологічне підґрунтя лінгвосимвології стало підставою для аналізу таких складників обряду, як колірні символи, сакральні числа, міфологеми, ритуальні дії тощо. На нашу думку, обрядовий дискурс, проаналізований в аспекті символічності та сугестогенності, становить принципово новий об'єкт наукового дослідження.

Вивчення ритуалу передбачало звернення до семіотики вірувань давніх українців, зокрема семіотичного мікрокосму, що насамперед має й вербальні репрезентанти. Магічні обряди, що були виразниками релігійного культу, демонстрували сакральний потенціал слова-символу, а сугестивна сила вербальних складників увиразнювала дію обряду. Актуалізація у фольклорних текстах вербальних символів зумовила розв'язання одного з

головних завдань дослідження – моделювання системи національних символів, зокрема вербальних.

Витоки української філософії символізму О. В. Яковлева фіксує у працях Г. С. Сковороди, де визначено поняття символу, виявлено його зв'язок з архетипом, простежено співвідношення матеріального й духовного в образі-символі. Увага до «невидимого», прихованого, духовного складника символу характеризує концепцію філософського символізму українського філософа, що ґрунтується, з одного боку, на національній обрядовій культурі, а з іншого – на європейській філософії та міфології. Використання лінгвофілософських ідей у дослідженні вважаємо дуже перспективним з огляду на обрану методологію, визначальною рисою якої є залучення семіотичних та власне філософських категорій і прийомів аналізу. Сучасний філософський підхід до вивчення символу не суперечить, а поглиблює ідеї Г. С. Сковороди в аспекті семіотичного дуалізму символу.

Огляд теоретичних праць з лінгвістики, що містять витлумачення символу, задає новий вектор висвітлення проблеми, оскільки суперечливим видаються і твердження щодо несемантичної сутності символу, і його принципово вербальній (словесній) природі. Задеклароване співвідношення понять *символ – образ – слово* дає уявлення про авторську концепцію дослідження, згідно з якою «форма мови є певним абсолютом об'єктивації символічного буття, абсолютом символічної форми» (с. 171). Звідси й підвищена увага до мовних знаків і вербальних символів, що маніфестують обрядовий дискурс.

Аналіз обрядового дискурсу здійснено за опозиційним принципом: розглянуто символічні дихотомії *чоловік/жінка, вода/вогнь, своє/чуже, життя/потойбіччя* тощо, що уможливило подання відповідних вербальних маркерів – словесних символів, представлених у ритуальних текстах. Крім того, репрезентовано ключові символи українського обрядового дискурсу, які визначали перебіг життя наших предків і вплинули на загальні уявлення про національну культуру. Серед таких символів потрібно відзначити «хліб», «рушник», «калину», «вінок» тощо. Кожний із символів послідовно представлений в обрядових текстах та окреслено їхню символіку в обрядовому дискурсі. Національна символіка проаналізована не поверхово, а з урахуванням усіх дискурсивних параметрів і текстових ознак.

У рецензованій монографії аналіз символів здійснено не за звичною семіотичною схемою, а з оперттям на комунікативно-дискурсивні параметри обрядових текстів. Описані обряди постають як складні комунікативні ситуації гетерогенної семіотичної природи, що виступали як акти комунікативної взаємодії з вищою силою та демонстрували специфіку міфологічної свідомості давніх українців. Фольклорні тексти репрезентують релевантність вербальних символів не лише на рівні міфологічного мислення, для якого характерні дуалізм, циклічність та підвищена семіотичність, а й для мислення сучасної людини, оскільки обрядовий дискурс залишається актуальним у дискурсивному просторі мовної особистості XXI століття. Це спостереження дає підстави стверджувати, що через аналіз обрядового дискурсу О. В. Яковлевій вдалося простежити закономірності міфологічного світогляду, закарбованого в українській лінгвоментальності та представленого як у давніх фольклорних текстах, так і в сучасних ритуалах.

Не можна не відзначити неабияку сміливість авторки дослідження, яка обрала для аналізу складний об'єкт дискурсивної природи – обрядовий дискурс, що неодноразово поставав у центрі уваги філософських і літературознавчих наукових розвідок, але був представлений лише в поодиноких лінгвістичних працях. Уважаємо, що О. В. Яковлева знайшла потрібний ракурс висвітлення складної проблеми та втриматися від змішування різних підходів під час аналізу обрядового дискурсу.

Безумовно, монографія О. В. Яковлевої є не лише оригінальним дослідженням складного фактичного матеріалу – фольклорних текстів, а й вдалою спробою формування принципово нового підходу до вивчення обрядового дискурсу – лінгвосимволічного. Перспективність заявленої концепції полягає в тому, що її впровадження уможливить вивчення не лише традиційних обрядів і фольклорних текстів, а й ритуалізації як однієї з

визначальних рис сучасної комунікації, зокрема політичної, художньої та масової. Лінгвосимвологія здатна стати новим підґрунтям для аналізу ритуальних аспектів комунікативного впливу на масового адресата, що має символічний характер й репрезентує актуалізацію міфологічної свідомості. Такі перспективи посилюють актуальність рецензованої праці і доводять її своєчасність та вагомість для україністики.